MUZEUL ȚĂRII CRIȘURILOR

CRISIA

LII

ORADEA • 2022

MĂSURI ALIMENTARE RESTRICTIVE ADOPTATE ÎN ORADEA LA ÎNCEPUTUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Diana IANCU*

RESTRICTIVE FOOD MEASURES ADOPTED IN ORADEA AT THE BEGINNING OF THE FIRST WORLD WAR
ABSTRACT

In this paper we aim to present some documents that reveal the restrictive measures in regard the alimentation of civil population in Oradea. Among these we mention: the consumption of bread was limited and it could only be sold on the basis of bread cards; the use of wheat flour was not allowed, but a mixture had to be made, with different types of flour; maximum prices were fixed. The supply of food to the population and the troops that were on front was one of the problems that the states involved in the First World War had to manage.

Keywords: Oradea, First World War, bread cards, floor, sugar

Aprovizionarea cu alimente a populației și a trupelor de pe front a fost una dintre problemele pe care statele implicate în Primul Război Mondial au trebuit să le gestioneze, cu forme de intervenție directă în producția și distribuirea resurselor, dar și prin propagandă către populație, care era solicitată să-și limiteze consumul de alimente, pentru susținerea efortului de război. Studiul de caz propus aici ne permite să investigăm câteva aspecte ale acestei probleme.

Pe fondul penuriei alimentare, populației i-au fost impuse restricții alimentare. Populația civilă se confrunta cu raționalizarea alimentelor de primă necesitate. În anul 1915 s-a recurs la sechestrări. S-a dat plenipotenţă ministrului agriculturii, pentru a sechestra, prin organele administrative, rezervele de grâu, secară, orz şi ovăz, pe seama comisiunii regnicolare agricole. Împotriva hotărârii respective se putea adresa în decurs de trei zile la vicecomitele ori la primarul oraşului. Autoritățile aveau dreptul de a prelua pe loc bucatele. Persoana care nu dezvăluia ceea ce poseda era pasibilă de pedeapsă cu închisoare până la două luni[1]. S-a emis un ordin guvernamental cu privire la măcinarea de grâu şi secară. Se specifica faptul că morile numai atunci pot să macine grâu şi secară, dacă în acelaşi timp se aduce la măcinat şi orz şi cucuruz, în „cvant" egal cu grâul şi secara. Încălcarea ordinului prevedea pedeapsa cu închisoare până la două luni şi amendă în bani, până la 600 de coroane[2].

Ziarul *Unirea* informează publicul cu privire la dispozițiile guvernului în ceea ce privește coacerea pâinii. Guvernul dispune ca la facerea pâinii să se întrebuinţeze jumătate făină din grâu, iar cealaltă jumătate să fie făină de porumb, de orz, cartofi sau secară. Toţi brutarii şi societăţile

* Muzeul Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal; e-mail: iancudiana@yahoo.com

[1] *Unirea*, 1915, nr. 5, p. 3-4.

[2] *Ibidem*, nr. 10, p. 3.

pentru coacerea pâinii erau îndrumaţi ca, începând cu data de 15 februarie 1915, să pună în vânzare numai astfel de pâine[3]. Având în vedere faptul că s-au impus reguli în privința măcinării grâului curat, au fost discuții inclusiv cu privire la modul de facere al prescurii, în condițiile în care canoanele bisericii prescriu ca aceasta să se facă din grâu curat[4].

Prezentăm în studiul de față măsurile de raţionalizare în comercializarea produselor alimentare de primă necesitate adresate populației civile din Oradea.

La începutul anului 1915 primarul orașului Oradea s-a deplasat la Budapesta pentru a încerca să obțină cât mai mult din grâul rechiziționat din comitatul Bihor. Apreciindu-se populația orașului la 65.000 de locuitori și scăzându-se un procent de 10%, reprezentând numărul celor plecați pe front, s-a fixat necesarul lunar de 66 vagoane. Astfel, cu începere de la 1 martie, orașul a primit, pe o jumătate de an, 396 vagoane de grâu. Aceasta însemna că fiecare om matur avea dreptul la 10 kg pâine pe lună, iar fiecare copil la 5 kg. Câteva zile mai târziu s-au luat măsuri pentru interzicerea scoaterii făinii din oraș, în acest scop introducându-se un control riguros la barierele orașului[5].

La 18 martie 1915 a început distribuirea de către Primărie a repartițiilor de făină. Primii care au beneficiat au fost cei ce nu dispuneau de niciun fel de rezerve. Pe baza acestor repartiții, făina se putea cumpăra numai din depozitele constituite ale Primăriei. Totodată, oficiul căpităniei de poliție atrăgea atenția brutarilor din oraș asupra respectării dispozițiilor guvernamentale, potrivit cărora era interzisă vânzarea acelui produs de panificație care depășea 50 gr. greutate, mai devreme de 24 ore de la producerea lui. Nerespectarea atrăgea după sine pedeapsa cu 2 luni de închisoare și 600 de coroane amendă. O lună mai târziu a început distribuirea unturii și a slăninii sărate pe tichetul de făină. Fiecare persoană avea dreptul, fie la 250 gr. unsoare pe săptămână, fie la aceeași cantitate de slănină.

Încă din luna iunie, Consiliul Primăriei a stabilit din nou necesarul de grâu al orașului, de data aceasta pentru anul economic 1915/1916. După calcule extrem de minuțioase, s-a stabilit că orașul va consuma 3,15 vagoane grâu pe zi[6].

În cadrul ședinței cu nr. 1113-1915 și 1114-1915, pe baza reglementărilor guvernamentale, Consiliul orășenesc a stabilit următoarele prețuri pentru tipurile de făină și produsele de tărâțe, neamestecate și amestecate, care puteau fi introduse pe piață:

Denumire produs	**Preț en-gros**		**Preț en-detail Filleri**
	Coroane	**Filleri**	
A) Făină neamestecată: Făină fină de tărâță (grad 0)	80	50	82
Făină de porumb	45	-	46
B) Făină amestecată: 1. Făină pentru gătit: amestec: 50% grâu și 50% orz	56	50	58
amestec: 50% grâu și 50% porumb	56	-	57

[3] *Ibidem*.

[4] *Ibidem*, nr. 18, p. 2; nr. 25, p. 2-3.

[5] *Istoria orașului Oradea*, coord. Liviu Borcea și Gheorghe Gorun, Editura Arca, Oradea, 2007, p. 313.

[6] *Ibidem*.

2. Făină de pâine: amestec: 30% grâu, 20% orz și 50% făină de porumb	46	50	48
amestec: 20% grâu, 30% orz și 50% făină de porumb	46	50	48
amestec: 50% grâu și 50% făină de porumb	48	50	50
3. Tipuri de tărâțe: Tărâțe de grâu, de hrișcă, secară sau orz	18	50	20
Tărâțe din porumb	11	50	13

Făina amestecată putea fi comercializată în pungi sau alte ambalaje închise, doar dacă se menționa faptul că făina este amestecată. Trebuia indicat pe ambalaj și raportul exact de amestecare. Respectarea prețurilor și raporturilor de amestec erau strict controlate de către Consiliu. Prețurile maximale intrau în vigoare în data de 18 a lunii. Consiliul orășenesc atrăgea atenția asupra faptului că, potrivit decretului ministerial, oricine încălca prevederea privind menținerea prețului maximal putea fi pedepsit cu închisoare de până la două luni și amendă de până la 600 de coroane (document emis în ședința Consiliului orășenesc din 12 aprilie 1915 – viceprimar Ödön Lukács)[7].

Potrivit unui document emis în ședința Consiliului orășenesc din 17 aprilie 1915, semnat de primarul Károly Rimler, Consiliul orașului Oradea, în baza reglementărilor guvernamentale în ceea ce privește tipul pâinii și prețul acesteia, a stabilit următoarele:

Prețul pâinii făcută dintr-un amestec de 30% grâu, 20% orz și 50% făină de porumb este de 48 de filleri pe kilogram.

Prețul pâinii făcută dintr-un amestec de 20% grâu, 30% orz și 50% făină de porumb, este de 48 de filleri pe kilogram,

Prețul pâinii făcută dintr-un amestec de 50% făină de grâu și 50% făină de porumb este de 50 de filleri pe kilogram.

Se menționa faptul că prețurile de mai sus vor intra în vigoare în data de 18 a lunii aprilie. Prețurile vor fi strict controlate de către Consiliu. Toți patiserii, brutarii și vânzătorii de pâine erau obligați să afișeze prețul pâinii într-un loc vizibil în fața magazinului lor. Consiliul orășenesc atrăgea atenția asupra faptului că nerespectarea prețurilor la pâine va fi sancționată cu cea mai severă pedeapsă[8].

Un document emis la Oradea, în 23 aprilie 1915, arată cum Consiliul orășenesc a aprobat cererea comercianților de a putea vinde pâinea cumpărată de la brutării la un preț ușor mărit.

S-au propus următoarele prețuri. Pâinea din amestec de făină din: 30% grâu, 20% tărâțe, 50% făină de porumb, achiziționată la 48 de filleri să poată fi pusă în vânzare la prețul de 50 filleri.

Se propune același preț de vânzare și pentru pâinea din amestec de făină din: 20% grâu, 30% tărâțe, 50% făină de porumb, achiziționată tot la prețul de 48 filleri.

Consiliul local a stabilit ca prețurile maximale să intre în vigoare în data de 25 a lunii, precizând că ele vor fi controlate de autorități. Totodată, s-a stabilit ca prețurile să fie afișate la loc vizibil. Nerespectarea prețurilor de către comercianți era sancționată[9].

[7] https://onb.digital/result/1105C527.
[8] https://onb.digital/result/1105C530.
[9] https://onb.digital/result/1105C549.

Având în vedere penuria de alimente, în condițiile în care orașul avea doar o cantitate limitată de făină, raționalizarea pâinii a devenit inevitabilă. Din 2 mai 1915, acest aliment putea fi cumpărat doar cu un cupon de rație. Gramajul zilnic era: 250 grame de persoană.

Folosirea cartelelor de pâine presupunea următoarele:

1. Fiecare membru al familiei trebuia să intre în posesia cartelei de pâine;
2. Pe un cupon de pâine se puteau cumpăra doar 250 grame de pâine pe zi;
3. Cupoanele erau valabile doar în perioada înscrisă pe acestea;
4. Se putea cumpăra din orice magazin;
5. Prețul kg. de pâine urma a fi comunicat;
6. Din cauza faptului că făina de mălai se altera mai repede, se recomanda consumul pâinii în ziua achiziționării;
7. Cupoanele de pâine nu erau transmisibile;
8. Înainte de comercializare, brutarii erau obligați să trimită pâinea pentru analiză;
9. Nerespectarea acestor norme era pedepsită.

În același timp, autoritățile au încercat să acrediteze și să susțină ideea că în vremurile grele economisirea era o obligație patriotică, fapt pentru care populația era îndemnată să respecte aceste prevederi, astfel consumul zilnic era asigurat (document emis în 30 aprilie 1915, semnat de Ödön Lukács, viceprimar)[10].

Pentru ajutorarea persoanelor nevoiașe și pentru a avea o evidență clară a acestora, având în vedere că măsurile oficiale de aprovizionare cu făină a locuitorilor orașului trebuiau luate în timp util, s-a efectuat un recensământ în oraș pentru a stabili cu exactitate numărul de persoane care necesita ajutor. Recensământul a fost realizat în perioada 1 septembrie 1915 - 15 august 1916. Mai multe persoane nu au fost însă recenzate, din cauza absenței lor, fapt pentru care locuitorii nerecenzați erau anunțați să se prezinte, din proprie inițiativă, la Primărie. În cazul neprezentării se considera că au posibilitatea de a-și cumpăra grânele și, astfel, nu pretind niciun ajutor oficial.

S-a comunicat spitalelor din oraș, cu excepția celor militare, internatelor, mănăstirilor, conducerii penitenciarului, că în cazul în care nu și-au depus cererea de aprovizionare, să facă acest lucru până la data de 12 septembrie 1916[11].

Documentul emis în ședința din Oradea, la 7 octombrie 1915, semnat de viceprimarul Ödön Lukács, arată modul în care au fost stabilite prețurile zahărului pentru comerțul en-gros și en-detail. Se aduce la cunoștința publicului faptul că în baza reglementării guvernamentale cu nr. 3465-915, se stabilește prețul maximal pentru zahăr, cu acordul Consiliului orășenesc. Se stabilește prețul de tranzacție între angrosist, care cumpără de la fabrica de zahăr, și comerciantul cu amănuntul, care cumpără zahăr pentru revânzare de la angrosist, în ambalajul original din fabrică, contra unei plăți în numerar.

În cazul achizițiilor de 5.000 – 10.000 de kilograme, se stabilesc formele și prețurile următoare:

Zahăr pudră, la liber 10-12 kg. – preț 103-25 coroane;

Zahăr cubic în cutii (net 50/kilogram) – preț 107-17 coroane;

Zahăr cubic în cutii (brut 5/kilogram) – preț 105-70 coroane;

Făină de zahăr în saci de kilograme brut – preț 106-19 coroane;

[10] https://onb.digital/result/1105C424.

[11] https://onb.digital/result/1105C468.

Făină de zahăr în cutii (brut 3/kilogram) – preț 103-70 coroane;
Făină de zahăr în saci (brut/100 kg) – preț 105-21 coroane.
În cazul achiziției între 2100 și 5000 kg se stabilesc următoarele prețuri:
Zahăr rafinat, 10-12 kg – preț 103-75 coroane;
Zahăr cubic în cutii (net 50/kilogram) – preț 107-67 coroane;
Zahăr cubic în cutii (brut 3/kilogram) – preț 106-20 coroane;
Zahăr pudră în saci (brut/100 kg) – preț 106-69 coroane;
Făină de zahăr – lădițe 50/kg – preț 107-67 coroane;
Făină de zahăr – cutii brut 5/kg – preț 106-20 coroane;
Făină de zahăr în saci (brut/100 kg) – preț 103-71 coroane.

Prețul zahărului în magazine cu vânzare de amănuntul pentru consumul zilnic al populației a fost stabilit astfel:

Zahăr rafinat, 10 -12 kg – preț 109 filleri;
Zahăr cubic lădițe net 50/kg – preț 113 filleri;
Zahăr cubic în cutii brut 5/kg – preț 111 filleri;
Zahăr în saci brut 100 kg – preț 112 filleri;
Făină de zahăr – lădițe net 50/kg – preț 113 filleri;
Făină de zahăr – cutii brut 5/kg – preț 111 filleri;
Făină de zahăr în saci (brut/100 kg) – preț 110 filleri.

Nu se taxa separat pentru măsurare și ambalare, doar în cazul unei vânzări mai mici de un kilogram[12].

Într-un comunicat dat de viceprimarul Lukács Ödön, la Oradea, în 12 octombrie 1915, populația orașului era anunțată că agricultorul poate folosi doar partea din recolta de porumb necesară pentru acoperirea propriilor nevoi, iar surplusul rămas poate fi vândut numai celor care au dreptul de cumpărare în baza unui permis eliberat de către autoritățile locale. Toți cei care doreau să cumpere porumb pentru a-și acoperi propriile nevoi puteau obține certificatul de achiziție de la Primărie, cu actele necesare. Drepturile de cumpărare se extindeau până în 1 aprilie 1916.

Ținând cont de faptul că o parte semnificativă a populației orașului nu avea posibilitatea de a achiziționa cantitățile de porumb care să le acopere nevoile personale, administrația locală dorea să sprijine populația, prin achiziționarea de provizii suficiente. Astfel s-a făcut un apel către populație, ca cei care au stocuri de porumb din recolta anului 1915 și doresc să vândă, să comunice Consiliului orășenesc[13].

În preajma zilei de 1 noiembrie, de Ziua Morților, populația orașului a fost îndemnată ca din banii pe care intenționează să îi cheltuiască pentru îngrijirea mormintelor, să renunțe la o parte, pentru a-i dona către Primărie, cu scopul de a fi trimiși soldaților orădeni. Orice ajutor era binevenit, Primăria acceptând orice sumă. În circulară se menționa: „Lumina lumânărilor să fie mai slabă anul acesta, coroanele să fie modeste (...) Iarna îi găsește din nou pe soldații noștri pe câmpul de luptă. Să ne gândim cu toții la ei, să le simțim greutățile, suferințele și cu toată puterea noastră să facem mai suportabilă pentru ei munca supraomenească de apărare a patriei (...)" (Oradea, 22 octombrie 1915 – Károly Rimler, primar)[14].

[12] https://onb.digital/result/1105C493.
[13] https://onb.digital/result/1105C4AB.
[14] https://onb.digital/result/1105C4B4.

Potrivit unui document semnat la 31 decembrie 1915 de către viceprimarul Ödön Lukács s-a lansat un apel către proprietarii de magazine, fabrici, institute, firme și cafenele, angajați în furnizarea de alimente. Astfel, conform Decretului Ministerului nr. 4586-1915, pe teritoriul orașului, pentru fiecare persoană, cota parte de grâu, tărâțe și arpagic, sau alt tip de cereale, a fost stabilită la maxim 240 de grame. Pâinea și alte produse preparate din făină se puteau cumpăra doar cu cartele de rație, emise de autoritățile administrative.

Proprietarii de magazine alimentare, restaurante și cafenele erau rugați să-și arate vânzările pe ultimele două luni de zile, până la data de 4 ianuarie 1916, pentru că în funcție de acestea urma să le fie înmânată cantitatea de făină. Se impuneau sancțiuni pentru declarații false[15].

A fost dată o circulară către toți hotelierii prin care aceștia erau anunțați în legătură cu faptul că începând cu data de 10 ianuarie 1916 se putea achiziționa făină de grâu, secară sau orz, precum și pâine făcută din astfel de făinuri, numai pe baza cartelelor, emise spre acest scop (conform Decretului Ministerial Nr. 4586 din 1915 M.E.). Se specifica faptul că în anumite hoteluri, oaspeții aveau dreptul la cartele suplimentare. Hotelierii trebuiau să depună la Primărie, în termen de trei zile, situația cu numărul persoanelor cazate pe ultimele trei luni (document semnat de Ödön Lukács, viceprimar, 31 decembrie 1915 – Oradea)[16].

Primăria a adresat un Apel către populație prin care se comunica limitarea consumului de făină. Conform Decretului Ministerului nr. 4586 din 1915 M.E, începând cu data de 10 ianuarie 1916 s-a stabilit cantitatea de 240 de grame de făină pentru consumul fiecărei persoane, pe zi. Pentru cei angajați în muncă fizică grea, autoritatea administrativă limitează cantitatea, pe zi și pe cap de locuitor, la maximum 300 de grame.

Din 10 ianuarie 1916 comercializarea făinii și a pâinii era posibilă doar pe baza cartelelor de consum de făină și pâine, eliberate de organele administrative (document emis în cadrul ședinței din 31 decembrie 1915, Oradea)[17].

Prin înștiințarea semnată de Ödön Lukács, viceprimar, la data 8 ianuarie 1916 – Oradea, se aducea la cunoștința populației faptul că în temeiul decretului nr. 4586-1915, începând cu data 10 ianuarie 1916, pâinea putea fi cumpărată în întreg orașul numai pe baza cartelelor de pâine emise de autorități. Această prevedere era obligatorie pentru toată lumea, fără excepție, iar nerespectarea avea ca rezultat sancțiuni severe. Pe de o parte, pentru a informa suficient publicul și, pe de altă parte, pentru a-i proteja de eventuale sancțiuni, s-au anunțat detalii cu privire la distribuirea cartelelor, s-au dat dispoziții pentru restaurante, comercianți, cofetării etc. Potrivit decretului ministerial trebuia inventariată cantitatea de făină, cereale. Trebuia comunicat stocul de făină sau cereale. Cei care au omis acest lucru aveau termen până la data de 15 ianuarie să comunice cantitatea avută către autorități. În ceea ce privește împărțirea cartelelor de pâine, locuitorii orașului înregistrați în luna august 1915, care au declarat că își cumpără pâinea din magazine, au fost înștiințați că s-au distribuit cartelele de pâine. Cetățenii care au declarat că își fac la domiciliul propriu pâinea nu au primit cartele. Proprietarii restaurantelor, cafenelelor, cantinelor, magazinelor alimentare trebuiau să își ridice cartelele de la Primărie. Turiștii cazați la hotelurile din Oradea urmau să primească cartelele de la hotel. Toți cei care tranzitau orașul, dar nu erau cazați în hoteluri, primeau cartele de la Primărie.

[15] https://onb.digital/result/1105C4F8.
[16] https://onb.digital/result/1105C4D6.
[17] https://onb.digital/result/1105C4CD.

Persoanele care au declarat că își fac pâinea la domiciliu, dar prin natura locului de muncă, servesc masa pe teren, în acest caz, aveau dreptul la cartelă. Persoanele care călătoreau cu trenul trebuiau să solicite cartele de la biroul secției de poliție din gară, în schimb soldații de la șeful gării. Cu unele cartele se putea cumpăra doar 200 gr. de pâine. Acestea conțineau 4 file, pentru câte 50 gr. de pâine. Astfel se puteau cumpăra din diverse locuri. Documentul arată faptul că începând cu data de 10 ianuarie 1915, cozonacul și alte produse de patiserie se pot vinde doar pe baza cartelelor de pâine. Se specifică faptul că produsele care conțineau o cantitate de făină în proporție de 50% se puteau vinde și fără cartelă[18].

Potrivit documentului datat 12 ianuarie 1916, semnat de viceprimarul Ödön Lukács, s-au stabilit prețuri maximale pentru carnea de porc, untură și slănină, valabile de la 16 ianuarie 1916 până la 15 februarie 1916. Prețurile stabilite erau următoarele:

Untură – 6,80 cor./kg.;
Grăsime (hai) – 6,40 cor./kg.;
Slănină crudă – 6,20 cor./kg.;
Slănină fiartă cu boia – 6,60 cor./kg.;
Jumări – 4,20 cor./kg.;
Carne de lucru – 4,80 cor./kg.;
Slănină afumată – 5,70 cor./kg.;
Cârnați afumați – 5,80 cor./kg.

Era interzisă vânzarea produselor: untură, slănină și carne de porc la prețuri mai mari decât cele stabilite. Oricine încălca această interdicție comitea o infracțiune, care se sancționa cu închisoare de până la două luni și amendă de până la 600 de coroane[19].

În aprilie 1916 s-a raționalizat cafeaua. Aceasta era vândută de Primărie pe cartela de unsoare, cu 9 cor./kg, dar numai câte o jumătate de kg pe lună, pentru fiecare familie[20].

La începutul lunii ianuarie 1917, Primăria anunța că toate produsele alimentare de bază se raționalizează, și anume: făina, cafeaua, surogatul de cafea, ceaiul, zahărul, cartofii, slănina și untura. Devenea tot mai acută necesitatea respectării stricte a rațiilor. Vânzările din stocul Primăriei se făceau în 25 de magazine. Prin strădaniile administrației s-au prelucrat 269 porci și vite, în valoare totală de 200.000 de coroane. Se aprecia că necesarul de untură pentru populație este asigurat până în august 1917. În „bucătăria oficială" s-au dat în cursul anului 1916 un număr de 26.612 mese de prânz. Zilnic s-au acordat 100 mese pentru căminele de copii. De la 1 februarie 1917 au intrat în vigoare noi raționalizări, reflectate în reducerea rațiilor la principalele produse.

Cu toate greutățile întâmpinate în anul economic 1917-1918, administrația orașului a reușit să asigure strictul necesar în domeniul alimentației publice[21].

Raționalizarea produselor agricole a afectat satele, dar și pe orășeni. Pe măsură ce autoritățile recurg la soluții tot mai restrictive, sustragerea de la noile obligații determină controlul direct în gospodării și, implicit, apariția stărilor conflictuale[22].

[18] https://onb.digital/result/1105C4EF.
[19] https://onb.digital/result/1105C505.
[20] *Istoria orașului Oradea*, p. 314.
[21] *Ibidem*, 315.
[22] Liviu Maior, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni și basarabeni în război. 1914-1916*, Editura Tipo, Moldova, Iași, 2017, p. 128.

S-a avut în vedere ca pământul să nu rămână nelucrat. În februarie 1915, *Revista economică* a publicat un material în care mobiliza la recoltarea pământului: „Cerealele sunt unul din factorii cei mai importanţi ai războiului, şi preocupaţiunea cea dintâiu şi cea mai importantă a fiecărui factor al societăţii este acum, ca, după putinţă, nici o palmă de pământ productiv să nu rămână necultivată şi fără a aduce roadă. Noi trebuie să asigurăm producţia acestui an cu toate mijloacele, cari ne stau la dispoziţie (...)[23].

Deteriorarea nivelului de trai a determinat biserica să intervină pentru a încuraja lucrarea pământului de către ţărani, „să cultive cât mai multe legume şi zarzavaturi atât pentru nevoile personale, cât şi pentru aprovizionarea frontului (...)"[24].

Pentru transportul bucatelor din România, între direcţiunea căilor ferate române şi cea maghiară s-a stabilit un acord, prin care trenurile cu transport de bucate din România vor circula până în Braşov, unde transportul va fi aşezat în vagoanele statului maghiar. Direcţiunea căilor ferate ungare avea sarcina de a expedia vagoanele în decurs de trei zile după ce au fost descărcate. Potrivit acestui acord, urmau să fie trimise din România în Ungaria circa 150 vagoane cu bucate pe zi[25].

Ministrul de interne a dat o ordinaţiune, prin care a interzis vânzarea cărnii de vită, viţel şi porc de două ori pe săptămână: marţea şi vinerea. Cine încălca acest ordin era pedepsit cu închisoare până la două luni şi cu pedeapsă în bani până la 600 coroane. Nici birturile sau cafenelele nu aveau voie să ofere publicului mâncare de carne[26].

Opinia publică a fost încurajată să consume alimentele cu chibzuinţă. Ministrul agriculturii s-a adresat agricultorilor maghiari: „Fiindcă nu prea avem posibilitatea de a procura mijloace de existenţă din străinătate, trebuie să trăim, întocmai ca aliaţii noştri, din proviziile proprii. Inimicii noştri socotesc, că vitejii noştri cu toate că luptă atât de vitejeşte, nu vor mai putea susţine mult lupta, pentru că noi în curând vom ajunge în lipsă de pâine şi astfel vom flămânzi. Această nădejde a inimicilor noştri nu se va împlini, pentru că noi avem din toate atâta, de cât avem trebuinţă. Ca însă totuşi, între orice împrejurări, să nu se ivească undeva vreo lipsă, prevederea înţeleaptă ne dictează să fim cruţători la extrem în întrebuinţarea tuturor mijloacelor de traiu. Îndeosebi trebuie să cruţăm grâul şi săcara, pentru că recolta an. 1914 a fost inferioară celeia din anii trecuţi. Pentru ca să ne ajungă necondiţionat proviziile de grâu şi săcară din an. 1914 şi bravilor noştri soldaţi să le putem da încontinuu tot ce e mai bun, regimul a ordonat, ca proprietarii de mori şi comercianţii să furnizeze poporaţiunii numai făină pentru pâine, care este amestecată cu a treia parte făină de orz, porumb sau cartofi ori cu alte surogate ce sunt permise"[27].

Ministerul de interne austriac s-a adresat publicului afirmând următoarele: „(…) La asigurarea hranei poporului, este fiecare chemat să coopereze în timpul războiului de faţă, dar fiecare şi poate să coopereze, dacă îşi va întocmi modul său de traiu conform cerinţelor binelui de obşte. Fiecare să cugete, că mesele sale trebuie să servească pentru săturare şi hrănire, nu însă plăcerii şi risipei. (…) *Concetăţeni şi femei!* Cătră voi este îndreptat acest avertisment ca să vă împliniţi datorinţa ce o aveţi pentru obşte şi prin aceasta şi cătră voi înşi-vă. Să nu fiţi fără griji acum, ci fiecare să se pună în serviciul obştesc. Nimenea să nu creadă că concursul său nu va fi bine venit. Numai multe picături găuresc piatra. Părinţii, fraţii şi soţii voştri sunt

[23] *Revista economică*, 1915, nr. 6, p. 4.
[24] L. Maior, *op. cit.*, p. 128-129.
[25] *Unirea*, 1915, nr. 33, p. 4.
[26] *Ibidem*, nr. 69, p. 4.
[27] *Revista economică*, 1915, nr. 7, p. 3.

pe câmpul de luptă. Ei îşi varsă sângele pentru biruinţa noastră. Aduceţi şi voi o jertfă pentru patrie, pentru care vitejii noştri soldaţi aduc aşa de mari jertfe în fiecare zi. Toţi să cruţe proviziile de traiu şi să caute a se arăta vrednici de aceste timpuri mari"[28].

A adresat către populație un apel cu privire la cruţarea cerealelor şi la traiul simplu şi ministrul de interne prusac V. Loebell. Acesta afirma următoarele: „Războiul impune tuturora datorinţa de a schimba modul de vieţuire de pân'acum. Fiecine să cruţe şi să trăiască simplu. Să consume pâine neagră şi cartofi, iar carne şi pâine albă puţină (...) Ceea ce este curajul şi bravura în faţa duşmanului, aceea este acasă cruţarea şi renunţarea. Cine nu-şi împlineşte datorinţa de a cruţa cerealele şi alte alimente ce are şi nu-şi simplifică traiul aşa, precum o cer împrejurările grele de azi, păcătuieşte faţă de patrie, ca şi un soldat, care nu-şi face datorinţa până la sfârşit!"[29].

„O armată mărşăluieşte prin stomac" – această afirmație, atribuită în general lui Napoleon Bonaparte, demonstrează cât de clară a fost pentru generalul francez (și mai târziu împăratul) importanța hranei pentru soarta unui conflict, precum și a pregătirii armamentului și a trupelor. Corectitudinea gândirii sale a fost dovedită, printre altele, în timpul Primului Război Mondial, când hrana soldaților s-a dovedit a fi, din multe puncte de vedere, un aspect fundamental.

Când o armată invada teritoriul inamic, își procura adesea hrană la fața locului, jefuind locuitorii locali. Acest lucru s-a întâmplat și în timpul Marelui Război, dar cea mai mare parte a resurselor a trebuit să fie asigurată de comandamentele centrale, care trebuiau să organizeze linii de aprovizionare lungi și eficiente.

În memoriile sale, Coriolan Băran[30] conturează cadrul intrării României în Primul Război Mondial. În noaptea de 29 august 1916, își amintea Băran, „întreaga linie italiană din faţa noastră a fost luminată de zeci de mii de rachete şi întregul front vuia *Eviva Romania*. Am înţeles că a bătut ceasul nostru şi soarta românilor va trebui să ia o întorsătură decisivă". Operaţiunile militare au provocat comportamente diferite în ofensivă şi în defensivă. Pe frontul italian, austriecii au trecut în defensivă, după ce italienii au cucerit Gorizia. Lupta austriecilor în defensivă, evocată de Coriolan Băran, dobândeşte dimensiuni apocaliptice: „Soldaţii trebuiau să petreacă zece şi douăsprezece zile într-un şănţuleţ cu doi bolovani în faţă. Mâncarea nu mai sosea regulat. Toate drumurile erau bătute de artilerie când se înnopta. Am recurs la conservele de rezervă ce le avea fiecare soldat. Cel mai mare necaz era că nu aveam apă deloc (...) Când primeam noaptea o saca de apă, o drămuiam cu multă chibzuială (...)"[31].

Și regimul alimentar a provocat nemulţumiri şi diferenţe între soldați, deoarece în timp ce românilor li se oferea un meniu bazat pe fasole, mazăre, cartofi și arpacaș, iar în perioada retragerii redus aproape numai la mazăre deteriorată, rușii, „în aşteptarea borşului cu fel de fel

[28] *Ibidem*, p. 3-5.

[29] *Ibidem*, nr. 8, p. 6.

[30] În timpul Primului Război Mondial, Coriolan Băran (1896-1979) a fost concentrat la Szeged. A fost trimis pe frontul italian (1916), dar în bătălia de la Doberdo a fost rănit. A fost trimis în concediu la Budapesta unde a funcţionat ca secretar pe lângă Ioan Erdelyi. La începutul anului 1918 a fost declarat „apt pentru serviciul militar uşor" și a fost trimis pe frontul Italian (https://dspace.bcucluj.ro/jspui/bitstream/123456789/82696/1/Baran_Coriolan.pdf.)

[31] *Marele Război în memoria bănățeană* (1914-1919), antologie, ediție, studii și note de Valeriu Leu și Nicolae Bocșan; colab. Mihaela Bedecean și Ionela Moscovici, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012, p. 46.

de mirodenii, care fierbe de zor în bucătăriile pe roate, toți beau ceai și mănâncă felii mari de pâine cu unt presat". Serviciul de intendență funcționa cu greutățile inerente, condițiile de preparare a mâncării nerespectând întotdeauna regulile igienice, ceea ce producea toxiinfecții alimentare, dizenterie, scorbut, afecțiuni care înmulțeau neajunsurile[32].

[32] Cristina Gudin, *Primul Război Mondial în memoriile contemporane*, în vol. *Primul Război mondial* – perspectivă *istorică și istoriografică*, coord.: Ioan Bolovan, Gheorghe Cojocaru, Oana Mihaela Tămaș; Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015, p. 111.